

16. EGYETEMPOLITIKA

A kiegyezés korának az volt a baja, hogy a súlyt a központra és a perifériákra, Budapestre és a nemzetiségi övre vetette. Ami e kettő közé esett, – az Alföld és a Dunántúl, – azt meglehetősen elhanyagolták. Most öntudatos ellentétben ezzel a politikával megadjuk az Alföldnek a maga saját kultúráját. Azelőtt divat volt az Alföldet elmaradottságáért le- sajnálni, ma a lesajnáló emlékéttől számon- kérjük, miért hagyták az Alföldet sajnálatra- méltó állapotban. A debreceni Nagyverdő klinikáin és a szegedi Templom-tér laboratóriumai- ban megindul a munka, *folyik a nagy küzdelem az Alföld sajátos problémáinak megoldásáért*. A szellem azután sugárzik ki tovább a tanyai iskolák révén az egész Tisza mellékére. A klinikák nyerték a magyar egyetemi gondolat első csatáit, a másodikat a természet- tudományi laboratóriumok fogják megnyerni.

(KK, 125., 1928. nov. 18.)

Egyetértek igen sok emberrel abban, hogy sok a főiskola, de nem az egyetemi fakultásokat találok soknak. Amikor például a takarékosági bizottságban folyt a nagy roham az egyetemek ellen, elvárhattam volna, hogy azok az urak belemélyedjenek a kérdésbe. Mégsem vették észre, hogy itt két csökevényes filozófiai kar van, a férfi-pedagógium és a női pedagógium. Ez voltaképpen két bölcsészeti kar, amely polgári iskolai tanárokat nevel. Azt mondtam, ezt a szegedi egyetem is elvégezheti és íme azt látjuk, hogy én, akit úgy állítottak be a közönség előtt, hogy a főiskolai oktatásnak egyoldalú támogatója (292.) vagyok, megszüntetem ezt a két felesleges filozófiai fakultást. Feleslegesnek látom a három felekezeti jogakadémiát is. És itt senki sem vádolhat meg jogosan azzal, hogy egyoldalú katolikus álláspontot foglalok el, mert hiszen álláspontom érvényesülése az egri katolikus jogi líceum megszűnését is maga után vonná. Ezekben a jogakadémiákban 929 jogász tanul és ha van valahol túlprodukció, akkor a jogászokban van. (*Úgy van! Úgy van!*) Én azt hiszem, hogy történeti egyházaink a végén mégis be fogják szüntetni ezeket a jogakadémiákat és nem kell kényszerítő eszközökhöz nyúlnom. [...] (293.)

De éppen azért, mert én a magyar állami pénzügyeknek és különösen a magyar közgazdaságnak példátlanul nehéz idején fenntartottam az egyetemeket, nemcsak jogom, de kötelességem is, hogy rendet tartsak az egyetemen. [...] Nagy dolog az egyetemi autonómia, mert védi a gondolatszabadságot, védi a tanszabadságot, legnagyobb palládiuma a tudományok haladásának és nagyon meg kell gondolnia egy kultuszminiszternek, hogy bármiféleképpen, még a felügyelet jogán is, belenyúljon az egyetem életébe. Számolni kell mégis azzal, hogy mint minden emberi intézménynek, az egyetemi rendszernek is megvannak a hátrányai. [...] (294.) Most csak arra szorítokozom, hogy fájdalommal és nagyon nagy fájdalommal konstátálom, hogy bizony sok a szünet, (*Úgy van! Úgy van!*) hogy az előadások sokszor a szemeszterben későn kezdődnek meg; az ifjúság feljön, a szülő fizet és pedig nehezen fizet, az ifjak pedig lebzselnek. Látjuk azt is, hogy amikor egyesek a katedrát elérik, megszűnik tudományos működésük. [...] A felelős kultuszminiszter erről a székről a nyilvánossághoz fordul és megmondja, hogy bajok vannak, vészjelt ad és azt mondja: emberek, vigyázzanak. (296.)

(NN, 292–296., 1928. május 4.)

Rendkívül nagy az egészségügyi jelentősége az *egyetemek klinikáinak*. Miniszterségem első felében sikerült a háború alatt befejezet- lenül maradt debreceni klinikai telep teljes elkészülését biztosítani, az azóta eltelt idő alatt pedig felépítettünk Szegeden öt klinikát és ahhoz csatlakozva még egy belgyógyászati és egy gyermekgyógyászati fertőzőbeteg pavilont, úgyhogy Szegeden is összesen hét speciális kórház jött létre. Természetes, hogy e nagy beteglétszámmal dolgozó két új klinikai telep, meg a meglévő budapesti és pécsi klinikák is nagyobb igényekkel lépnek fel, amelyek eddig a költségvetésekben megfelelően honorálva nem voltak, úgyhogy rendesen pót- hitelekkel kellett dolgozni. [...] (293.)

[...] a technikai kultúra áll előtérben, amelynek elmélyítése céljából kitűnő *műegyetemünk* teljesebb felszereléséről kell gondoskodnunk. [...] szükség van a természettudományi kutatások állandó támogatására is, amire eddig csak 40.000 pengő volt felvéve, most azonban a *természettudományi kutatási alapot* 110.000 pengővel évi 150.000 pengőre emeljük, ami lehetővé teszi, (294.) hogy megfelelő módosításokkal újra betérjesszem a második nemzetgyűlés által felosztatása miatt le nem tárgyalt törvényjavaslatot a Természettudományi Tanácsról, amelynek hivatása lesz Magyarország összes természettudományos irányú főiskoláin és intézetein folyó kutatómunkának egységes és tervszerű irányítása. [...] (295.)
(KK, 293–295., 1929)

Pénzügyi okok pedig lehetetlenné teszik számunkra, hogy minden szak mind a négy egyetemünkön egyenletesen legyen kiépítve. Ezért specializálnunk kell, hiszen Poroszországban például a természettudományokban nem Berlin, hanem Göttingen a vezető egyetem. Ugyanígy Szegeden a természettudományokat, a tősgyökeres Debrecenben a hungarológiát, magyar néprajzot, folklórét, antropológiát és az ezzel rokonszakokat kellene behatóan művelni, Pécsnek pedig a modern nyelvek és irodalmak kultusza juthatna. Budapesten máris fejlesztettem a történeti szakot, amely irányban még tovább lehet menni. Ilyen okos munkamegosztás esetén állami többköltségek nélkül is eljuthatunk odáig, hogy minden nagy vidéki városnak meglesz a maga specialitása tudományos téren is.
(JH, 63., 1929. június 9.)

Így Szeged, amely hosszú-hosszú ideig nem látott főiskolát, hamarosan *három főiskolának* is székhelye lett: az egyetemnek, a polgári iskolai tanárképzőnek és az alföldi katolikus teológiai főiskolának.

Az események csodálatos találkozása, hogy 1930-ra, a csanádi püspökség nyolcszázéves fennállásának évfordulójára elkészült a nagy árvízkor megfogadott templom, amely plébániának indult és székesegyházzá, szegedi dómmá lett. Ugyanerre az időre immár készen áll Szent Gellért püspökségének a telepe is, a modern idők követelményeinek megfelelően kis püspöki lakosztállyal, de annál nagyobb szemináriummal és főiskolai kollégiummal, ahol világos és levegős szobákban nevelődik az egyházi és világi utánpótlás.
(VV, 277., 1930. október 19.)

Nem is szólva arról, hogy a tudomány folytonos fejlődése következtében egy egyetem befejezve voltaképpen soha sincs a haladó élet mindig újabb és újabb tanszékek és intézetek létrehozását teszi szükségessé; sajnos, a zárókő a mi esetünkben még annyit sem jelent, hogy minden már meglévő tanszékünk végleges hajlékhoz jutott. Csak az *építkezések első periódusát* bonyolítottuk le s ezt a részeredményt jelképezi majd a zárókő, amelyet a nemzeti emlékcsernek terének egyetemi épületébe helyezünk el. Mégis a végzett munkának mai állása már megengedi, hogy úgy tudunk osztályozni, mi van már meg és mi van még hátra. Felépítettünk öt klinikát, a belgyógyászatit egy pótépülettel, továbbá a sebészetit, a gyermekgyógyászatit, a szülészeti és nőgyógyászatit, meg a bőr- és bujakórtani klinikát. Most adjuk át rendeltetésének a két vegyészeti, a két fizikai, az általános kórtani, a biokémiai, (279.) valamint a gyógyszer-tani intézetet a klinikai gyógyszer-tarral együtt. A volt vasúti leszámítoló épületben, annak átépítése és két amfiteatrális tanteremmel való kiegészítése után, még ezen a télen hajlékot nyer az egész bölcsészeti-szellem-tudományi kar s ezenkívül a két matematikai, az ábrázoló mértani és az elméleti fizikai tanszékeket magában foglaló Bolyai-intézet, nemkülönben az ásványtani, a növénytani és a két állattani tanszék. Ha visszagondolunk arra a helyzetre, amely az egyetemnek Szegedre költözésekor mutatkozott, akkor elégtétellel állapíthatjuk meg, hogy a *munka nagyobbik része immár el van végezve*. De ugyanakkor fájdalommal kell még kiemelnünk, hogy a szemklinika még nincs kibővíve, az ideg- és elme-kórtani klinika pedig katonai

kórházban zsellérkedik. Még ennél is nagyobb baj, hogy az élettannak és közegészségtannak, továbbá a bonctannak, kórbonctannak és törvényszéki orvostannak még nincs meg a saját épülete. A háttérben pedig, mint a végén szintén megoldásra váró probléma, ott áll a jogi kar elhelyezésének és a központi épületnek kérdése, amely utóbbinak az aulát, a rektorátust, a kvestúrát és a gazdasági hivatalt kellene magában foglalnia. [...] (280.)

A szegedi egyetem kiépítése csak egyik mozzanat abban a hatalmas akcióban, amelyet a kormány az oly sokáig elhanyagolt *Alföld fölvirágoztatására* indított. Ez a *tiszai egyetem* itt ebben a nagy alföldi metropolisban csak akkor fog hivatásának megfelelni és csak akkor illeszkedik be mint nélkülözhetetlen szerv a nemzet organizmusába, ha az egyetemi gondolat leglényegesebb mozzanatát: a *kutatást egyesíteni tudja az alföldi gondolattal*, ha kutatásainak tárgyát lehetőleg úgy választja meg, hogy a megoldáshoz közelebb hozza az Alföld speciális nagy problémáit. Nem gondolom, hogy a regionalizmus színvonalára való lesüllyedést jelentené, ha az egyetem szemináriumai és laboratóriumai főképpen olyan kérdésekkel foglalkoznának, amelyek összefüggésben vannak az Alföld és Szeged nagy problémáival és ha a doktori disszertációk és magántanári habilitációs dolgozatok is ebbe a tárgykörbe esnének. [...] (281.)

[...] most, mikor a Szegedre érkezéstől kezdve egy évtized sem telt el, büszkén állapíthatjuk meg, hogy az *1930-31. tanév elején a szegedi egyetem hallgatósága meghaladta a kétezeret*, ami európai mértékkel mérve, egy középegyetem népességének felel meg. Hát hol vannak most a gúnyolódók, álljanak elő és ha akkor látták az előnyét taktikájuknak, itt Szeged színe előtt most viseljék is a szégyenét eljárásuknak és be nem következett jóslatuknak. [...] (283.)

(VV, 280–283., 1930. október 24.)

Majd jött a nagy összeomlás és Budapest átmenetileg nem volt képes annak a szerepnek betöltésére, amely az ország fővárosára vár. Ebben a páratlanul nehéz időben Főméltóságod az ország második városának hazafiságára appellált, itt szervezte meg a nemzeti hadsereget és Szegeden gyűjtött erővel indult el gondviselészerű útján az ország megmentésére és újjászervezésére. Nagy igazságtalanság lett volna, ha a nemzeti kormány és hadsereg elvonulása után Szegednek megint csak a régi mellőzés jutott volna osztályrészéül. Ám Főméltóságod kezdettől fogva úgy vélekedett, hogy amiként Szeged éppen a legválóságosabb időben támasza volt a nemzetnek, azonképpen az (284.) országnak is mindent el kell követnie Szeged felvirágoztatása érdekében. [...]

De államon, egyházon és várososon kívül egyesítettük itt erőinket sokan-sokan, akik szervező vagy tervező munkával, szellemi vagy testi erővel ennek a műnek létrehozására egy nemesebb, egy szent demokráciában összeforrtunk. Innét van az, hogy Főméltóságod csoportunkban Foerk és Rerrich tervező építészek mellett itt látja az építőmestereket és pallérokat, a kubikosokat, a kőműveseket, az ácsokat és a kovácsokat, a lakatosokat és a festőket s a többi iparosokat. Innét van az, hogy Zala mesterrel és a többi szobrászművésszel együtt eljöttek ide a szerény kőfaragók és a rézöntők; hogy Dohnányi mesterrel itt vannak zeneművészei; hogy a nagy orgona tervezői mellett eljöttek a hangolók és más mesteremberek, akik a hatalmas hangszeret létrehozták. [...] Mindnyájunkat, kicsiket és nagyobbakat, egy nagy érzés fogott egy szoros munkaközösségbe egybe, az a vágy, hogy nemzetünknek valami maradandó becsűt alkossunk, ami hirdesse késő utódainknak is, hogy ez a trianoni nemzedék nem csüggedt el, hanem férfiasan szemébe nézett a mostoha végzetnek. Legyen ez a tér egy téglába épített, kőbe vésett, ércbe öntött hatalmas Nem, nem soha!

És a templomtér boltívei alatt rendre felállítjuk nagyjainknak szobraikat, hogy az ő emléküknak és szellemüknek ihlető közelségében élje a szegedi egyetemi ifjúság tanulóéveit – az az új nemzedék, amely hivatva lesz Főméltóságod bölcs vezetése alatt dolgozni és áldozni Magyarország föltámadásáért. (286.)

(VV, 284–286., 1930. október 25.)

A vidéki német egyetemek közül Göttingen inkább a természettudományokra, Heidelberg pedig a szellemi tudományokra van beállítva. Minthogy Szegeden mi is inkább a természettudományokat és

Pécsett inkább a szellemeket műveljük, már szárnyas igévé vált az is, hogy Szegedről, mint magyar Göttingenről, Pécsről pedig, mint magyar Heidelbergről beszélnek.

A magyar Heidelberg újabban megmozdult, gyönyörű kiállítású emlékiratot küldött szét a közélet jóformán minden számottevő tagjának, lándzsát törve a pécsi egyetem kiépítése mellett. A memorandumnak, úgy látszik, nagy volt a meggyőző ereje, mert a büdzsévita során nagy meglepetés ért s míg korábban még egyik-másik kormánypárti szónok is, elismerem, nagyon udvariasan és mérsékelt hangon, de sokallta az egyetemet és különösen az azokra fordított kiadásokat, most rendre felálltak a dunántúli képviselők, vagy hét-nyolcan és mindegyik követelte a Pécsett égetően szükséges építkezéseket. [...] (67.)

Amikor az állami feleslegek idején egy kis fedezet akadt volna, puhatolóztam, vállalna-e Pécs nagyobb hozzájárulást, de akkor ez a kezdeményezés nagyon csekély visszhangra talált. Ma, amikor pénz már nagyon kevés van, viszont az alföldi akció révén a debreceni és a szegedi egyetemek körvonalai már élesen látszanak, ma úgy a város, mint a Dunántúl már kívánja, követeli (69.) az egyetemet. Ez a magyar politikai élet pszichológiája.

Olyan nagy művek létrehozása, mint amilyen a debreceni és szegedi egyetem, szegényebb országban természetesen csak évek hosszabb során át történhetik, ezért a kultusztárca költségvetésbeli hitelei két-három költségvetési év során még Debrecen és Szeged érdekében lesznek kénytelenek dolgozni. De még azután sem lesz egyszerű a helyzet. [...] (70.)

A magyar Heidelberg hát szemben találja magát nemcsak Debrecennel és Szegeddel, amelyek óriási áldozataik ellenében egyetemeik további kiépítését sürgetik, hanem a műegyetemmel és a budapesti egyetemmel is. [...] (70.)

(JH, 67–70., 1929. június 16.)

Mindjárt az újjáépítés korának kezdetén e város képviselője voltam és e minőségem kötelességemmé tette, hogy mindent elkövessek, hogy Sopron megkapja a Selmecről elüldözött bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolát. Amikor pedig átvettem a kultuszminiszteri tárcát, Sopron régi (270.) evangélikus teológiai akadémiáját tudományegyetemi karrá szerveztem át és azt beillesztettem az Erzsébet-tudományegyetem kötelékébe. Nekünk magyaroknak nagy nemzeti erőnyeink mellett egyik legnagyobb fogyatékoságunk a szervezőképesség hiánya. Intézményeink rendszeren izolálódnak egymástól, ahelyett, hogy magasabb egészbe integrálódnának. Ezért nem tudott eddig igazán tért hódítani az az egészséges és oly közelfekvő gondolat sem, hogy a *bánya- és erdőmérnöki főiskola fakultásként olvadjon be az Erzsébet-egyetembe*, amely esetben az egyetem és a főiskola már meglévő természettudományi tanszékei az állam minden megterhelése nélkül az Erzsébet-egyetemet a most hiányzó *természettudományi fakultással* is kiegészítenék. E megoldás esetén az *Erzsébet-egyetem hat karából három*: a szellemtudományi, jogtudományi és orvosi *Pécsett*, másik három, mégpedig az evangélikus teológiai, a természettudományi, meg a bányászati és erdészeti *Sopronban* működnek és ekként Sopron fokozottabb mértékben válnék egyetemi várossá és élvezné azt az erőgyarapodást, amelyet egy közösségnek az ad meg, hogy több fakultásos egyeteme van. [...] (271.)

(VV, 270–271., 1930. október 19.)

Végelemzésben tehát az egyetemi tanártól függ, hogy milyen a középiskolai tanár, s a középiskolai tanártól függ, hogy milyen a középiskola. (*Úgy van! Úgy van! jobbról.*) Azt pedig ne feledjük el egy pillanatra sem, hogy ez a középiskola képezi ki azt a magyar intelligenciát, amely hivatva van a magyar nemzetet vezetni. Én tehát azt a középső megoldást választom, hogy meg akarom hagyni a magyar (475.) egyetemi tanárt a tudomány szolgálatában, de másfelől megkívánom tőle, hogy vegye ki a maga részét a magyar középiskolai tanárok kiképzéséből. [...] (476.)

Áttérve most már azokra az alapelvekre, amelyekből ez a törvényjavaslat kiindul, kiindulok abból, hogy az elméleti tanárképzés elsősorban a magyar egyetemek filozófiai karának feladata. Ezt a munkát azonban elsősorban teljessé kell tenni, a gyakorlati tanárképzés szempontjából bizonyos

fokig ki kell egészíteni. Erre a kiegészítő munkára hivatottak a tanárképző intézetek, amelyeket most már ezzel a javaslattal törvényesen akarunk beállítani közoktatásunk szervezetébe. [...] (480.)
(BCT, 475–480., 1924. november 26.)

Mert ha továbbra is úgy vélekednék a magyar középosztály, hogy gyermekét hivatalokra és hivatalnokká neveli, akkor valóban nincs más megoldás, mint középiskoláink egy részét bezárni, az egyetemen pedig a numerus clausust még inkább leszorítani, más szóval a tanultak számát nálunk annyira lesorvasztani, hogy körülbelül annyi diplomás ember legyen, amennyi a szórványos üresedések esetén üggyel-bajjal elhelyezhető. Egy ilyen koncepció természetesen a magyar értelmi középosztály elsorvadásához vezetne és ellenkeznék azzal a folyamattal, amelyet az egész világon látunk.

(VV, 223., 1930. augusztus 31.)

Ha valaki ezt az indemnitási vitát végighallgatta, annak az lehet a benyomása, mintha a magyar kultúrpolitikának csak egyetlen egy nagy kérdése lenne, és ez a numerus clausus. Egyesek határozati javaslatokat nyújtottak be a tekintetben, hogy töröljék el a numerus clausust, mások pedig viszont olyan irányban nyújtottak be határozati javaslatokat, hogy szigorítsuk annak végrehajtását. Szóval a vélemények elágaznak, a látszat azonban minden oldalról kétségtelenül az, mintha nekünk ma a kultúrpolitikában nem lenne más égető kérdésünk, mint ez a probléma. Nem csinállok titkot abból, hogy én a numerus clausust elvileg nem helyeslem. Mert egy nemzetnek csak az állhat érdekében, hogy minél több kiművelt tagja legyen. Mi azonban egészen sajátos helyzetbe kerültünk. Elvesztettük az ország kétharmad részét, ahonnan az intelligencia visszaözönlött erre a maradék Magyarországra, úgy hogy ma kétségtelenül kelleténél nagyobb számban vannak az intelligenciának olyan tagjai, akiket a maguk szakmájában foglalkoztatni nem vagyunk képesek. A B-listák egymást érik, egymásután vagyunk kénytelenek elbocsátani az állami alkalmazottakat. Hát kérdem, összeegyeztethető-e a legminimálisabb előrelátással az, hogy tömegesen neveljünk egyes pályákra olyan ifjakat, akikről már eleve tudjuk, hogy nem fogunk tudni nekik kenyeret adni?

(BCT, 403., 1924. január 29.)

[...] mivel a numerus clausus kérdését hallottam itt megemlíteni, amire – amint mondom – annyiszor történt hivatkozás, hogy a zsidóság gyermekeinek egy része talán jobb tanulmányi előmenetelt mutat fel, mint a keresztény intelligencia gyermekei, kijelentem, hogy ezt ne méltóztassék a tehetség hiányának betudni, (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a jobbközépen.*) hanem méltóztassék arra a számlára írni, hogy ez a magyar intelligencia anyagilag le van romolva és nem képes gyermekeinek azt a gondtalanságot biztosítani, (*Úgy van! Úgy van!*) amely gondtalanságot, ha nem is csak a vagyonos, de a legtöbb jómódú zsidóember gyermekeinek biztosítani tud. (*Élénk éljenzés és taps- a jobboldalon és a jobbközépen.*) [...] Ha az a magyar gyermek talán nem tud annyi erőt kifejtteni mint az a zsidó gyermek, annak oka az, hogy nincsen úgy táplálva, vagy mert hideg szobában lakik, amelyben nincs világítás. Kérve-kérem tehát azokat, akik a numerus clausus kérdését a zsidóságnak egyébként érthető érzékenysége szempontjából képviselik, hogy ezt a kérdést ne méltóztassék túlságosan bolygatni.

(BCT, 545., 1925. november 25.)

A magyar asszony szellemileg és erkölcsileg egyaránt megfelel a kulturális igényeknek és támogatnunk kell, hogy magasabb szellemi pályákra mehessen. A budapesti tudományegyetem bölcsészeti karára és a vidéki egyetemek orvosi fakultására felveszik a nőket és most a műegyetemre való felvételtől lehetne szó. Azt, hogy jogászok legyenek, nem óhajtom, mert jogász úgylis túlságosan sok van Magyarországon.

Ellenben nagyon sajnálom, hogy a budapesti tudományegyetem orvosi fakultásán bizonyos nehézségeket támasztanak a nők felvételével szemben.
(BCT, 463., 1924.)

Gyakran hallok véleményeket a nők szellemi inferioritásáról. Hallok bizonyos felfogásokat, hogy a nő egész foglalkozási csoportok ellátására alkalmatlan. Amikor az ilyen nézeteket hallok és fontolóra veszem azokat, bizony mindig az az érzésem, hogy ezeken a véleményeken meglátszik az, hogy férfiak alkották őket, magukon viselnek egy nagy adag elfogultságot és kirí belőlük a megengedhetetlen férfiönzés. (465.) [...]

Mi, a nyolcmillió kicsiny magyar nemzet, ne akarjunk szembehelyezkedni a világáramlatokkal; azok, akik bizonyos egészséges női állásfoglalás ellen küzdenek, nem veszik észre, hogy állásfoglalásuk mily tarthatatlan. De ne áltassuk magunkat. A lét és nemlét határán állunk és abban a nagyszerű erőfeszítésben, melyet a magyar nemzetnek a megélhetésért kell tennie, nem nélkülözhetjük a nemzet felének, négymillió magyar asszonynak szellemi tőkáját. [...] (466.)
(BCT, 465–466., 1925.)

Még mindig éppen főiskolai körökben gyakran hangzik olyan kategorikus kijelentés, hogy a nők főiskolai tanulmányokra nem alkalmasak s ha tanulnak, csak felesleges módon növelik a férfiak körében mutatkozó értelmi proletariátust és a tanulás elvonja őket sajátos női hivatásuktól. Miközben ezt hangoztatják, nem veszik tekintetbe a kategorikusan ítélkezők, hogy a nemzet férfi-része talán nincs is feljogosítva arra, hogy egy- oldalúan ítélkezzék a női rész felett. És én meg vagyok róla győződve, hogy ha viszont a nőket hallgatnók meg a férfiak felől, akkor ez a vélemény elég gyakran kedvezőtlenül ütne ki olyan férfinagyságokra nézve, akik saját értéküket igen sok esetben nagyítóüvegen át nézik. [...] (68.)

De különösen egy érvet utasítok vissza a legnagyobb határozottsággal és ez az, hogy a tanult nő kevésbé jó élettárs volna, mint a műveletlen. Számos intellektuel barátom egyetemet végzett nőt választott hitvestársul. Valamennyit megkérdeztem, hogy miért tette s valamennyitől kettős választ kaptam. Azt mondták, – ami egyébként nyilvánvaló, - hogy a főiskolát végzett nő megértőbb társa a férfi magasabb törekvésének, mint a kevésbé művelt. A másik érv azonban már meglepett. Azt mondták, hogy az egyetemet végzett nő igénytelenebb és a fizikai munkát is szívesebben vállal] a mint a középosztály alsóbb régióinak kevésbé művelt leányai. [...] (69.)
(KK, 68–69., 1928. szeptember 20.)